

HISTORIOGRAFSKI DOPRINOS FRANJE EMANUELA HOŠKA POVIJESTI KONTINENTALNIH FRANJEVACA OD 16. DO 18. STOLJEĆA

HISTORIOGRAPHY CONTRIBUTION OF FRANJO EMANUEL HOŠKO TO THE HISTORY OF THE CONTINENTAL FRANCISCAN ORDER OF THE 16TH TO THE 18TH CENTURY

Mr. sc. Daniel PATAFTA, OFM
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38
d.patafta@yahoo.com

Primljeno / Received: 8. 2. 2015.
Prihvaćeno / Accepted: 25. 5. 2015.
Pregledni rad / Review
UDK / UDC: 930.1-05Hoško, F. E.
271.3(497.5)“15/17”

SAŽETAK

Povijest kontinentalnih franjevacu u novom vijeku dobila je svoje historiografsko vrednovanje u djelima Franje Emanuela Hoška. Njegov dugogodišnje bavljenje poviješću franjevacu kopnene Hrvatske s osobitim težištem na razdoblju od 16. do 18. stoljeća stvorilo je zaokruženu sliku franjevačkog pastoralnog, kulturnog, znanstvenog i društvenog djelovanja u tome razdoblju. Započevši svoja istraživanja poviješću visokog školstva uz koje je vezano nastajanje kulturnih krugova oko tih škola i stvaranje filozofsko-teoloških smjernica na skotističkoj osnovi dovelo je do određenog pluralizma na tom području u 17. i 18. stoljeću na prostoru banske Hrvatske. Djelovanjem redovničkih zajednica, u ovom slučaju franjevacu, Hrvatska je u ovome razdoblju, nakon stoljeća protuosmanlijskih ratova, ponovno uvedena u duhovna i intelektualna kretanja europskog zapada. Hoškov interes usmjeren je u prvom redu na znanstveno vrednovanje franjevačkih prinosa hrvatskoj crkvenoj i nacionalnoj povijesti u spomenutim stoljećima. Temeljeći svoje radove na proučavanju triju povijesnih okosnica koje su obilježile franjevaštvo kontinentalne hrvatske u novom vijeku - katolička obnova, barok i jozefinizam - Hoško je postao nezaobilazan referentni izvor za navedenu problematiku i vodeći stručnjak za jozefinizam i njegove posljedice na hrvatskim prostorima.

Ključne riječi: historiografija, Franjo Emanuel Hoško, barok, katolička obnova, jozefinizam, franjevačke visoke škole, skotizam, kulturni krugovi, znameniti i zaslužni franjevci, novi vijek

Key words: historiography, Franjo Emanuel Hoško, Baroque, Catholic revival, Josephinism, Franciscan higher education, Scotism, cultural circles, prominent Franciscans, new age

Franjo Emanuel Hoško, svećenik i franjevac Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda, povjesničar i dugogodišnji nastavnik na ustanovama Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ostavio je dubok trag i svojim radovima postao nezaobilazan izvor za proučavanje franjevačke povijesti od

16. do 18. stoljeća.¹ Historiografski radovi Franje Emanuela Hoška cjelovito obuhvaćaju povijest kontinentalnih franjevaca u vremenu njihove obnove krajem 16. i u 17. stoljeću, vrhunac njihove pastoralne, kulturne i znanstvene djelatnosti u 17. i 18. stoljeću, ali i suton te iste djelatnosti krajem 18. stoljeća. Stoga su tri temeljne ishodišne točke Hoškova proučavanja i kontekstualizacije franjevačke povijesti u novom vijeku katolička obnova, barok i jozefinizam sa svim elementima jansenizma. Time se Hoško svrstao u red hrvatskih povjesničara kao stručnjak za franjevačku katoličku obnovu i jozefinizam na prostoru kontinentalne Hrvatske. Njegova znanstvena djelatnost najvećim je dijelom usmjerena upravo na proučavanje povijesti Franjevačkog reda na hrvatskom prostoru, osobito na području kontinentalne Hrvatske. Poglavitito je svoj znanstveni rad usmjerio na istraživanje povijesnih zbivanja u kojima su hrvatski franjevci, nekoć jedinstvene i cjelovite Provincije Bosne Srebrene, djelovali i sudjelovali s posebnim osvrtnom na njezin prekosavski i podunavski dio. Upravo je najveći dio istraživanja franjevačke prošlosti na hrvatskom kontinentu obuhvatio 16. i 17. stoljeće kada je Bosna Srebrena doživjela svoje teritorijalno širenje i djelatni procvat, ali i 18. stoljeće kada dijeljenjem nastaju nove redovničke provincijske zajednice sv. Kaja (Presvetog Otkupitelja) i sv. Ivana Kapistranskog. U središtu njegovog interesa nalaze se i Provincija sv. Ladislava i Hrvatsko-kranjska provincija sv. Križa, nekada Bosna Hrvatska, koje su obuhvaćale samostane u središnjoj i zapadnoj Hrvatskoj, a gdje su franjevačka braća dušobrižnički, odgojno i znanstveno djelovala u spomenutom razdoblju. Hoškovo proučavanje franjevačke baštine na prostoru kontinentalne Hrvatske nije se razvijalo pravocrtno.² Svoje znanstveno i istraživačko povijesno zanimanje započeo je proučavajući franjevačke visoke škole, najprije u središnjoj Hrvatskoj, zatim u Osijeku i Slavoniji te naposljetku one u Budimu i Podunavlju. Nakon toga pisao je o pastoralnim i katehetskim temama, obrađujući franjevački doprinos u vrijeme katoličke obnove, ali se nije zadržavao samo na franjevačkoj baštini nego je zahvaćao puno šire u povijest Crkve u Hrvata u spomenutom razdoblju i s obzirom na spomenute teme. Naposljetku obradio je i franjevce koji su svojom djelatnošću od 16. do 18. stoljeća, a i neki u 19. stoljeću, zadužili ne samo Red i svoje provincije, svrstavajući se time u zaslužne djelatnike Crkve na hrvatskom prostoru, nego i osobe koje su uvelike utjecale na događanja na općoj nacionalnoj razini u svim sferama kulturne, znanstvene i društvene povijesti. Ovim temama treba pribrojiti i niz radova koji također obrađuje franjevačku povijesnu prisutnost i njihovu baštinu na prostoru kopnene Hrvatske u vremenu katoličke obnove i jozefinizma. Svojim radovima Hoško se predstavio znanstvenoj javnosti kao eminentni stručnjak za franjevačku povijest na hrvatskim prostorima, zatim kao vrsni poznavatelj procesa katoličke obnove u hrvatskim zemljama, ali prije svega kao vodeći stručnjak za jozefinizam u hrvatskoj historiografiji.

Njegovi radovi sintetiziraju i zaokružuju jedno važno razdoblje hrvatske nacionalne i crkvene povijesti, vrijeme od 16. do početka 19. stoljeća. On u svojim radovima povezuje osobe, procese i donosi zaključke koji stvaraju nezaobilaznu okosnicu za daljnje proučavanje franjevačke povijesti u hrvatskim zemljama. Prema tome Hoško je prvi franjevački povjesničar koji suvremenim historiografskim pristupom piše povijest svoga Reda na hrvatskim prostorima u novom vijeku, koristeći pritom veliki broj izvorne građe i svu poznatu literaturu nužnu za pisanje franjevačke povijesti među Hrvatima. Ne zastavlja se samo na prenošenju općih podataka ili čistoj faktografiji, vrijednost njegovih radova nalazi se upravo u tome što na temelju izvora povezuje i kontekstualizira osobe, procese i institucije s vremenom

¹ Biobibliografski izvori: *Tko je tko u Hrvatskoj? Who is who in Croatia?*, Franjo Maletić (ur.), Zagreb, 1993., 264.; *Hrvatski leksikon*, sv. I., Zagreb, 1996., 451.; *Opći religijski leksikon*, Adalbert Rebić (ur.), Zagreb, 2002., 39-40.; *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije. Spomenica*, Mile Bogović, (ur.), Zagreb-Rijeka 1999., 355-357.; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. V., Zagreb, 2002., 682-683.; Petar STRČIĆ, Prilog o znanstvenome djelu Franje Emanuela Hoška o franjevačkoj prošlosti u Hrvatskoj, u: *Rijeka*, 8(2003)1, 55-61.; Veronika RELJAC, Bibliografija Franje Emanuela Hoška, u: *Zbornik Franje Emanuela Hoška. Tkivo kulture*, s. Nela Veronika Gašpar (ur.), Zagreb-Rijeka, 2006., 9-23.; Josip BARBARIĆ, Od recenzije do recenzije, u: *Zbornik Franje Emanuela Hoška. Tkivo kulture*, s. Nela Veronika Gašpar (ur.), Zagreb-Rijeka, 2006., 25-42.; Bonaventura DUDA, Neistraženi pokazatelji duge povijesti skotizma, u: *Zbornik Franje Emanuela Hoška. Tkivo kulture*, s. Nela Veronika Gašpar (ur.), Zagreb-Rijeka, 2006., 43-52.; Ante SEKULIĆ, Hoškov budimski krug hrvatskih franjevačkih pisaca, u: *Zbornik Franje Emanuela Hoška. Tkivo kulture*, s. Nela Veronika Gašpar (ur.), Zagreb-Rijeka, 2006., 53-63.

² Josip BARBARIĆ, Od recenzije do recenzije, 26.

i prostorom. Time su njegova djela o franjevačkoj povijesti među Hrvatima prvorazredni znanstveni i historiografski izvor. Spomenute činjenice potiču su da se ovim radom pokaže cjelokupna znanstvena djelatnost Franje Emanuela Hoška vezana uz franjevačku povijest na području kontinentalne Hrvatske u vremenu od 16. do 18. stoljeća.

1. FRANJEVAČKO ŠKOLSTVO U POSTTRIDENTSKOM RAZDOBLJU U DJELIMA FRANJE EMANUELA HOŠKA

Svoj znanstveni rad Hoško je započeo upravo bavljenjem visokim školstvom franjevaca kontinentalne Hrvatske. Tako je 1968. ciklostilom umnožen izvadak iz njegove doktorske disertacije pod nazivom "Škole Hrvatske franjevačke provincije sv. Ladislava (1613.-1783.). Prilog povijesti hrvatske filozofije i teologije u 17. i 18. stoljeću." S obzirom na autorovu daljnju znanstvenu aktivnost i tematiku kojom se bavio može se reći kako je ova tema usmjerila njegovo daljnje znanstveno-istraživačko djelovanje. U "Predgovoru" knjige Hoško navodi kako je ova tematika izabrana s nakanom da se rasvijetli povijest hrvatske teologije i filozofije kao i prošlost franjevaca u banskoj Hrvatskoj u 17. i 18. stoljeću. Školstvo je izabrano iz razloga što je ono predstavljalo jednu od značajnijih aktivnosti provincije sv. Ladislava, koja je pokrivala prostor središnje Hrvatske u tom razdoblju, i da bi se upotpunila slika o kulturnim, posebno školskim prilikama u sjevernoj Hrvatskoj u vrijeme katoličke obnove pa sve do jozeinističkih reformi koje su dovele 1783. do ukidanja tih škola.³ Hoško također navodi kako je za cjeloviti prikaz franjevačkog doprinosa povijesti teologije i filozofije u Hrvatskoj u vrijeme katoličke obnove potrebno još dosta predradnji, ali je uspio dati početni poticaj proučavanju djelovanja i organizacije pojedinih školskih institucija provincije sv. Ladislava kao i vrijedan prilog literarnoj djelatnosti na području filozofije i teologije u tim institucijama. Samim time unio je više svjetla u poznavanje odgojno-obrazovnih i kulturnih prilika banske Hrvatske u 17. i 18. stoljeću.

Na tom tragu Hoško nastavlja dalje sa svojim istraživanjima i već 1970. godine objavljuje rad "Franjevačka bogoslovija u Zagrebu (1613.-1783.)"⁴ kraći dodatak svome članku "Skotistička filozofija zagrebačkog kruga 17. i 18. stoljeća".⁵ Naslanjajući se na temu svoje disertacije autor nastavlja svoj znanstveno-istraživački rad govorom o učilištu moralnog bogoslovlja u Zagrebu koje je osnovano 1613. godine i učilištu filozofije osnovanom 1633. godine. Ova učilišta postala su ishodištima razvoja skotističke teološke i filozofske misli u Zagrebu 17. i 18. stoljeća. O istoj temi Hoško piše i u "Hrvatskom tjedniku" 1971. godine.⁶ Slijedi članak "Odgoj franjevaca Provincije sv. Ladislava u razdoblju potridentske obnove"⁷ gdje se ponovno bavi temom odgoja i obrazovanja u 17. i 18. stoljeće, sada franjevačkih odgajnika, u duhu tridentske obnove.

Godine 1976. habilitira s radom "Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću."⁸ Ovim radom autor čini iskorak iz dotadašnjeg zagrebačkog kruga franjevačkih visokih škola i skotističkog filozofsko-teološkog kruga i započinje dugotrajno bavljenje visokim školstvom i skotizmom franjevaca u Slavoniji i Podunavlju. Ubrzo će u slijediti i drugi radovi vezani uz ovu tematiku: "Prosvjetno i kulturno djelovanje

³ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, *Škole Hrvatske franjevačke provincije sv. Ladislava (1613.-1783.). Prilog povijesti hrvatske filozofije i teologije u 17. i 18. stoljeću*, 3.

⁴ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevačka bogoslovija u Zagrebu (1613.-1783.)*, u: *Bogoslovna smotra*, 40(1970.)2-3, 203-205.

⁵ Franjo Emanuel HOŠKO, *Skotistička filozofija zagrebačkog kruga 17. i 18. stoljeća*, *Bogoslovna smotra*, 40(1970.)2-3, 210-218.; Ovaj članak ponovno će biti objavljen pod istim nazivom u: *Synthesis philosophica*, 8(1993.)16, 335-344.

⁶ *Skotistička filozofija u Hrvatskoj*, u: *Hrvatski tjednik*, " 2. VII. 1971., br. 12., 10.

⁷ Franjo Emanuel HOŠKO, *Odgoj franjevaca Provincije sv. Ladislava u razdoblju potridentske obnove*, u: *Dobri Pastir*, 26(1976.), 191-229.

⁸ Franjo Emanuel HOŠKO, *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću*, u: *Kačić*, 8(1976.), 135-191.

bosanskih i hrvatskih franjevacu tijekom 18. stoljeća u Budimu⁹, "Filozofski rukopisi hrvatskih franjevacu XVIII. sr. u franjevačkom samostanu u Budimpešti"¹⁰, "Franjevačko visoko učilište u Požegi", "Franjevačka visoka škola u Slavonskom Brodu" i "Teološki rukopisi hrvatskih franjevacu 18. st. u franjevačkom samostanu u Budimpešti".¹¹ Hoško je ovim nizom radova započeo svoje sustavno istraživanje osječkog i budimskog kruga hrvatskih franjevačkih pisaca čije je djelovanje bilo usko povezano s visokoškolskim ustanovama vezanim uz ta dva franjevačka obrazovna centra. On ovdje u prvom redu bilježi, upućuje i upozna je znanstvenu javnost s postojanjem franjevačkih odgojno-obrazovnih ustanova na području Slavonije i Podunavlja, zatim se osvrće na filozofsko-teološku baštinu nastalu u tim centrima, uglavnom skotističku, te naposljetku obuhvaća i ostalu spisateljsku ostavštinu franjevacu na tome prostoru, a koja je usko vezana uz djelovanje pojedine visoke škole.

Tema franjevačkog školstva i njihovog prinosa znanstvenom, kulturnom i društvenom životu Hrvata u Podunavlju i Slavoniji Hoškova je preokupacija i u kasnijim radovima. Godine 1985. slijedi članak pod nazivom "Nastavna osnova filozofije i teologije u školama hrvatskih franjevacu"¹² kojim je izašao iz dotadašnjih okvira kontinentalnih franjevacu i dao sliku franjevačkog *ratio studiorum* koji je obvezivao sva franjevačka učilišta u razdoblju nakon Tridenta, a temeljio se na skotističkoj filozofsko-teološkoj osnovi. Istoj temi vraća se, ali sada unutar problematike kontinentalnih franjevacu, u radu "Lanosović i filozofsko-teološke škole u Slavoniji i Podunavlju"¹³, zatim u člancima "Školsko djelovanje franjevacu u Bačkoj tijekom 18. i 19. stoljeća", "Filozofsko učilište u Vukovaru (1733.-1783.)"¹⁴, "Doprinos franjevačkih visokih škola skotističkoj filozofiji i teologiji", "Filozofski rukopisi predavača na franjevačkim učilištima u Srijemu, Baranji i Bačkoj tijekom 18. stoljeća", "Kajo Agjić i vukovarski odjel franjevačke bogoslovne škole"¹⁵, "Franjevačka gramatička škola u Našicama", "Franjevci i škole u kontinentalnoj Hrvatskoj" "Franjevačke visoke škole na Trsatu u prošlosti"¹⁶ i "Studium generale" u povijesti visokog školstva u Osijeku".¹⁷

Vrhunac Hoškovog bavljenja poviješću školstva i skotističke filozofsko-teološke baštine kontinentalnih franjevacu predstavlja posljednja knjiga njegove trilogije o kontinentalnim franjevcima "Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj".¹⁸ Znanstveno-istraživački rad Franje Emanuela Hoška sabran u ovoj knjizi uvjerljivo pokazuje da su franjevačke škole tijekom 17. i 18. stoljeća bile mjesta sustavnog prenošenja znanja mladim franjevcima na temelju skotističke filozofsko-teološke misli. Dugi niz popisa predavača, odnosno lektora, koji su mahom bili školovani u inozemstvu postali su nositelji katoličke obnove među hrvatskim franjevcima, ali i uvelike zadužili hrvatsku kulturu i znanost. U svo-

⁹ Franjo Emanuel HOŠKO, Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevacu tijekom 18. stoljeća u Budimu, u: *Nova et vetera*, 28(1977.)1-2, 113-179.; Ante SEKULIĆ, Hoškov budimski krug hrvatskih franjevačkih pisaca, 54.

¹⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, Filozofski rukopisi hrvatskih franjevacu XVIII. sr. u franjevačkom samostanu u Budimpešti, u: *Croatia christiana periodica*, 1(1977.)1, 91-98.

¹¹ Franjo Emanuel HOŠKO, Teološki rukopisi hrvatskih franjevacu 18. st. u franjevačkom samostanu u Budimpešti, u: *Croatia christiana periodica*, 2(1978.)2, 157-159.

¹² Franjo Emanuel HOŠKO, Nastavna osnova filozofije i teologije u školama hrvatskih franjevacu, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, Zagreb-Dubrovnik, 1985., 199-217.

¹³ Franjo Emanuel HOŠKO, Lanosović i filozofsko-teološke škole u Slavoniji i Podunavlju, u: *Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću*, Osijek, 1985., 125-130.

¹⁴ Franjo Emanuel HOŠKO, Filozofsko učilište u Vukovaru (1733.-1783.), u: *Anali za povijest odgoja*, 1(1992.), 13-24.

¹⁵ Franjo Emanuel HOŠKO, Kajo Agjić i vukovarski odjel franjevačke bogoslovne škole, u: *Zbornik radova o Kaji Agjiću*, Vinkovci, 1996., 33-50.

¹⁶ Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevačke visoke škole na Trsatu u prošlosti, u: *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, Mile Bogović (ur.), Zagreb-Rijeka, 1999., 245-270.; Franjo Emanuel Hoško, *Zapadnohrvatske povijesne teme*, Rijeka, 2009., 285-309.

¹⁷ Franjo Emanuel HOŠKO, "Studium generale" u povijesti visokog školstva u Osijeku, u: *Tri stoljeća visokog školstva u Osijeku*, Osijek, 2001., 16-36.

¹⁸ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

jim istraživanjima Hoško je dokazao kako su ta mjesta, bazirana na fakultetskoj nastavnoj osnovi, bila rasadišta franjevačkog kulturnog i znanstvenog stvaralaštva te mjesta za rast i prilagodbu peripatetičke filozofije i teologije. Djelatnost franjevačkih škola prelazila je zidove školskih ustanova i postajala jedan od ključnih čimbenika obrazovanja, znanstvenog i kulturnog prinosa hrvatskih franjevaca narodnoj kulturi i znanosti u vremenu katoličke obnove. Knjiga je najvećim djelom napisana na temelju arhivskog gradiva tako da je do tada relativno slabo poznato djelovanje franjevačkih škola u 17. i 18. stoljeću utemeljeno na izvornoj i pouzdano provjerenoj arhivskoj građi. Samim time Hoško je dokazao kako se franjevačka učilišta kontinentalne Hrvatske mogu mjeriti s visokoškolskim ustanovama zagrebačkih isusovaca i lepoglavskih pavlina. Također je istaknuo i franjevačku bogoslovnu školu u Zagrebu kao prvu u tom dijelu Hrvatske koja je slijedila fakultetsku nastavnu osnovu.

Tijekom neprekinute višestoljetne prisutnosti na području kontinentalne Hrvatske franjevci su ostavili duboki trag u životu Crkve i hrvatskog naroda. Iako su do danas ostali više prepoznatljivi po svojoj pastoralnoj djelatnosti i apostolatu nikako se ne može zanemariti i njihova uloga u sustavu obrazovanja kao i uloga koju su imali u razvoju hrvatske znanosti. Desetljeće nakon izlazenja ove monografije izašla je knjiga "Slavonska franjevačka učilišta".¹⁹ U ovom zborniku sabrani su autorovi radovi vezani uz odgojno – obrazovno djelovanje franjevaca s područja Slavonije i Podunavlja, uglavnom u 18. stoljeću.

Franjevačke škole koje su u prošlosti djelovale na području današnje Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda nisu nastajale kao dio specifičnog franjevačkog poslanja nego kao potreba Reda za obrazovanim svećenicima koji će adekvatno moći služiti svome poslanju u različitim povijesnim okolnostima i na različitim mjestima u provinciji. U tim su školama djelovali najučćeniji i najugledniji članovi provincija, mahom školovani u inozemstvu, te su, kako bi odgovorili na odgojne i obrazovne potrebe sredina u kojima su se nalazili i djelovali, ostavili iza sebe brojna znanstvena djela koja su pisali i izdavali za potrebe, ali i naroda među kojim su djelovali. Također ne treba zanemariti i ulogu koji su imali u razvoju pučkog školstva u Hrvatskoj kao i njihov cjelokupni rad oko opismenjivanja i podizanja kulturološke razine hrvatskog naroda na području zapadne, sjeverne i istočne Hrvatske, kao i među Hrvatima u Podunavlju. Upravo je ovo bila nit vodilja koja je Franju Emanuela Hoška usmjeravala u njegovom znanstveno-istraživačkom i sustavnom historiografskom pristupu ovoj tematici, koju je naposljetku i zaokružio stvarajući time temeljne izvore za daljnje proučavanje franjevačkog školstva u vrijeme protidentske obnove.

Hoško svojim radovima o skotizmu ne razlaže osobitosti tog filozofskog-teološkog smjera svojstvenog Franjevačkom redu, nego kao crkveni povjesničar pripravlja gradivo i stvara povijesni kontekst za njezino razumijevanje. Osnova za proučavanje filozofsko-teološke baštine hrvatskog skotizma jesu upravo pisani radovi i literatura iz toga vremena, ali u središtu Hoškova interesa nalaze se škole na kojima je proučavana i poučavana skotistička filozofsko-teološka osnova. Zato im autor pristupa na način da ih prikazuje kao žarišta skotističke misli posvećujući veliku pažnju nastavnicima tih učilišta i njihovim radovima. Osim pisanih i tiskanih radova franjevačkih predavača na visokim franjevačkim učilištima kontinentalne Hrvatske Hoško donosi u svojim radovima i tezarije, odnosno postavke za javnu raspravu, kao važne izvore za poznavanje hrvatskog skotizma. Na tom tragu formira četiri filozofsko-teološka skotistička kruga 17. i 18. stoljeća nastala u okviru franjevačkih visokih škola kontinentalne Hrvatske. U tom smjeru usmjereni su i njegovi radovi koji se bave ovom problematikom. Tako Hoško kao prvi spominje zagrebačko školsko područje koje se formira oko zagrebačke bogoslovne škole osnovane 1633., a koja 1670. prerasta generalni studij drugog razreda. Poslije njega nastaju trsatški, budimski i osječki kulturni krug. Osobitost ovih kulturnih krugova bila je u tome što se formiraju oko franjevačkih visokih učilišta i njeguju skotistički filozofsko-teološku nastavnu osnovu te na tom tragu ostvaruju filozofski pluralizam na hrvatskom prostoru u 17. i 18. stoljeću. Već kratkim uvidom u Hoškovu znanstvenu djelatnost na ovome planu može se vidjeti kako skotizam preko franjevačkih visokih škola i djelovanja njihovih nastavnika ostvario znatan utjecaj na kršćansku duhovnost, crkveni pastoralni rad, prosvjetu i književnost Hrvata u 17. i 18. stoljeću.

¹⁹ Franjo Emanuel HOŠKO, *Slavonska franjevačka učilišta*, Zagreb, 2011.

2. PASTORALNA I KATEHETSKA TEMATIKA 17. I 18. STOLJEĆA U HOŠKOVIM ZNANSTVENIM RASPRAVAMA

Pastoralna i katehetska djelatnost kontinentalnih franjevaca tema je kojom se Franjo Emanuel Hoško bavio od samih početaka svoga znanstvenog rada. Uz franjevačko školstvo u 17. i 18. stoljeću ovaj segment franjevačke djelatnosti nezaobilazan je u njegovim radovima. Hoško kroz svoje radove daje pregled franjevačkog pastoralnog djelovanja na prostoru od sjevernog Jadrana do Dunava, uključujući i njegovu lijevu obalu, i to od početaka novog vijeka, 16. stoljeća, do prve polovice 19. stoljeća. Ovaj znanstveni prinos poznavanju pastoralnog i katehetskog rada kopnenih franjevaca među Hrvatima nezaobilazna je podloga za izradu sustavnog djelovanja franjevaca u kontinentalnoj Hrvatskoj na pastoralnom, znanstvenom, kulturnom i svakom drugom području. Ovdje možda najbolje zvuče Hoškove riječi o pastoralnom poslanju kontinentalnih franjevaca kada kaže kako je misijska ukorijenjenost franjevaca, osobito u mali svijet, posvuda je njihova prepoznatljiva značajka. Služenje poslanju Crkve postala je značajka "hrvatskog franjevaštva." Odnosno, upravo je ova apostolska značajka franjevaštva temeljna oznaka duhovnosti franjevaca tijekom duge povijesti njihove prisutnosti među Hrvatima. Pokazuje to i povijest hrvatskih franjevaca općenito jer razotkriva da je apostolska zaokupljenost u ostvarivanju poslanja Crkve njihovo trajno nadahnuće, pokretač djelovanja i ujedno i jamac njihove franjevačke autentičnosti.²⁰ Upravo ovi čimbenici, odnosno bitne karakteristike franjevačkog pokreta u hrvatskim zemljama učinili su franjevce aktivnim sudionicima svih prijelomnih događanja hrvatske povijesti.

Pastoralno-katehetskim radom franjevaca kontinentalne Hrvatske Hoško se počinje baviti nešto kasnije nego školstvom. Prvi njegov rad s ovom tematikom objavljen je 1984. pod nazivom "Franjevci i knjiga za slavonske krajišnike".²¹ Nakon toga slijedi njegovo prvo monografsko djelo posvećeno hrvatskoj katekizamskoj literaturi u 17. i 18. stoljeću - "Negdašnji hrvatski katekizmi."²² U ovoj knjizi sabrani su Hoškova istraživanja i neki već objavljeni prilozi o hrvatskoj katekizamskoj literaturi katoličke obnove. Autor je obradio trideset hrvatskih katekizama čime je zaokružio povijest hrvatske katekizamske literature u potridentskom razdoblju. Osim općih crkvenih i pastoralnih prilika u kojima se katekizam pojavio ističe i one sadržaje i značajke pojedinog katekizma koji ga najprikladnije razotkrivaju u naše vrijeme. Među ovim katekizmima nalaze se i oni franjevačkih autora. Slijede znanstveni radovi pastoralno-katehetske tematike: "Pastoralno djelovanje franjevaca u Baču tri posljednja stoljeća"²³, "Pastoralno djelovanje u prošlosti i sadašnje apostolsko služenje"²⁴, "Škola Kristuševa" i katekizamske tradicije u hrvatskoj katehetskoj literaturi"²⁵, "Višestoljetno djelovanje franjevaca u Đakovu" i "Dešićev "Raj duše", prvo tiskano latiničko djelo hrvatske pučke teologije".²⁶ Godine 2000. tiskano je Hoškovo monografsko djelo, prvo u trilogijskom nizu, "Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća".²⁷ Knjiga nje vodič kroz sedamstoljetnu prošlost franjevaca na tlu Hrvatske od sjevernog Jadrana do Podunavlja. Ona je zbornik s dvadeset i jednom raspravom o zbivanjima i osobama koje su presudno obilježile franjevačku povijest na hrvatskom tlu. Uglavnom su zastupljeni već objavljeni autorovi radovi, ali i nova istraživanja provedena u arhivskim institucijama u domovini i inozemstvu. Sama knjiga napisana je s ciljem da se izreče Hoškov pogled o pojavnosti hrvatskog franjevaštva, s naglaskom na činjenici kako je bitna oznaka hrvatskog franjevaštva služenje općem poslanju Crkve u

²⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb 2000., 17.

²¹ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci i knjiga za slavonske krajišnike*, u: *Kačić*, 16(1984.), 153-160.

²² Franjo Emanuel HOŠKO, *Negdašnji hrvatski katekizmi*, Zagreb 1985.

²³ Franjo Emanuel HOŠKO, *Pastoralno djelovanje franjevaca u Baču tri posljednja stoljeća*, u: *Od Gradovrha do Bača*, Sarajevo 1988., 57-66.

²⁴ Franjo Emanuel HOŠKO, *Pastoralno djelovanje u prošlosti i sadašnje apostolsko služenje*, u: *Franjevci Hrvatske provincije sv. Ćirila i metoda*, Emanuel Hoško (ur.), Zagreb 1992., 43-56.

²⁵ Franjo Emanuel HOŠKO, "Škola Kristuševa" i katekizamske tradicije u hrvatskoj katehetskoj literaturi, u: *Vrela i prinosi*, 21(1994/95.), 269-277.

²⁶ Franjo Emanuel HOŠKO, *Dešićev "Raj duše"*, prvo tiskano latiničko djelo hrvatske pučke teologije, u: *"Raj duše" s motrišta našega vremena*, Rijeka 1995., 85-103.

²⁷ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb 2000.

vlastitom narodu. U samome djelu izrazito su zastupljene pastoralne teme kojima autor dokazuje i pokazuje franjevački apostolat i zauzeto pastoralno služenje Crkvi u Hrvata. Ova, pastoralna tematika, najviše će doći do izražaja u drugom djelu Hoškove trilogije "Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj".²⁸ Ovo monografsko djelo također daje pregled franjevačkog pastoralnog djelovanja na prostoru sjevernog Jadrana do Dunava, odnosno čitav prostor na kojem su kontinentalni franjevci djelovali tijekom osam stotina godina svoje neprekinute prisutnosti u hrvatskom narodu. Autor u ovoj knjizi ne pokazuje izričite pretenzije da pruži cjelovitu povijest franjevačkog pastoralnog djelovanja na prostoru kopnene Hrvatske, iako izvrsno zaokružuje na tom planu razdoblje 17. i 18. stoljeća. Ono je u prvom redu velik prinos boljem poznavanju pastoralnog rada franjevaca među Hrvatima. Nastavljajući se na svoju prethodnu knjigu i ovdje, samo puno izričitije, ističe služenje i poslanje franjevaca u okviru Crkve kao prepoznatljivu oznaku hrvatskog franjevaštva. Najveći dio posvećen je upravo franjevačkom apostolskom i pastoralnom djelovanju od 16. do 19. stoljeća, u vremenu osmanskih osvajanja i njihove vladavine nad velikim djelom hrvatskog teritorija, zatim u razdoblju potridentske obnove i u vremenu jozefinizma. Čime se ponovno vraća trima čimbenicima koji su obilježili povijest kontinentalnog franjevaštva od 16. do početka 19. stoljeća.

Na istom tragu nastavlja pisati i dalje te objavljuje niz novih radova koji tematiziraju pastoralni rad franjevaca od 16. do početka 19. stoljeća.²⁹ Godine 2011. najveći dio ovih radova sabran je u zborniku "Slavonska franjevačka ishodišta".³⁰ Govoreći o *ishodištima* autor već u samom naslovu najavljuje da su radovi sabrani u ovoj knjizi tematski i sadržajno vezani uz određena razdoblja, ljude, pokrete i životne okolnosti koji su utjecali i oblikovali život slavonskih i podunavskih franjevaca, njihove organizacijske strukture te naposljetku utjecali na njihovo pastoralno i misijsko poslanje. Prema tome knjiga nije standardni kronološki i tematski pregled nego niz znanstvenih članaka u kojima je pregledno i iscrpno obrađena određena tema, koja je s druge strane ishodišna za razumijevanje društveno – političkih, gospodarskih, crkvenih, duhovnih i idejnih strujanja koja su se odražavala na živote i rad franjevaca na području Slavonije i dijela Podunavlja. Ova knjiga, odnosno zbornik radova, svojevrsan je mozaik tematski povezanih članaka koji kroz različita povijesna razdoblja, na različite načine progovaraju o slavonskim i podunavskim franjevcima u kontekstu izazova koji su od njih tražili uvijek nove metode ostvarivanja svoje apostolske zadaće u Crkvi. Tražeći ishodišta njihova apostolata Hoško je ponudio niz radova koja kroz četiri tematska poglavlja predstavljaju uporišta franjevačke prisutnosti i djelatnosti, odnosno ishodišta slavonskog franjevaštva. Odgovoran izbor zadataka u skladu s poslanjem Crkve i odgovornost prema temeljnom franjevačkom poslanju, uvijek sa sviješću očuvanja autentičnog franjevaštva, učinili su slavonske franjevce prepoznatljivim sljedbenicima sv. Franje Asiškog, dok je njihova pastoralna odgovornost postala njihovo bitno obilježje.

3. ZASLUŽNI FRANJEVCI OD 16. DO 18. STOLJEĆA U HOŠKOVIM RADOVIMA

Prateći znanstveno-istraživački rad Franje Emanuela Hoška može se uočiti kako je on najvećim djelom usmjeren na razdoblje od 16. do početka 19. stoljeća, sa tri već ranije navedena čimbenika koja

²⁸ Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb 2001.

²⁹ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO-Domagoj ŠIMUNOVIĆ, Doprinos franjevaca kontinentalne Hrvatske jezikoslovlju i književnosti, u: *Mir i dobro. Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 2000., 65-82.; Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevačko apostolsko djelovanje u kontinentalnoj Hrvatskoj u prošlosti i sadašnjosti, u: *Mir i dobro. Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 2000., 31-42.; Franjo Emanuel HOŠKO, Tristoljetno pastoralno djelovanje subotičkih franjevaca, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, Subotica 2001., 115-124.; Franjo Emanuel HOŠKO, Pet i pol stoljeća franjevačkog služenja Gospi Trsatskoj, u: *Svetište Majke Božje na Trsatu*, Rijeka 2003., 95-100.; Franjo Emanuel HOŠKO, Opismenjavanje puka u Slavoniji i Srijemu prema pastoralnim izvješćima Josipa Mihića (1733./34.), u: *Spomenica Filipa Potrebiće*, Zagreb 2004., 179-190.; Franjo Emanuel HOŠKO, Bogorodica u propovijedima Franje Glavinica (1652.), u: *Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja*, Zagreb 2004., 51-62.; Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevci u Slavoniji i Podunavlju u vremenu kasnog jozefinizma, u: *Croatica christiana periodica*, 29(2005.)55, 115-161.

³⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, *Slavonska franjevačka ishodišta*, Zagreb 2011.

su obilježila hrvatsko novovjekovlje - katolička obnova, osmanska osvajanja i jozefinizam, kojemu možemo pridružiti i jansenizam kao pojavu koja je obilježila Crkvu u Hrvata u 18. stoljeću. Nakon tema vezanih uz franjevačko školstvo, zatim uz njihov apostolat i pastoralni rad, slijedi niz radova posvećenih zaslužnim franjevcima koji su obilježili spomenuto razdoblje i ostavili trag u hrvatskoj crkvenoj i nacionalnoj povijesti.

Velika pažnja Franje Emanuela Hoška od početaka njegovog historiografskog rada bila je usmjerena na Franju Glavinića. Među najznačajnije moralno – prosvjetiteljske pisce s početka razdoblja katoličke obnove u hrvatskim zemljama ubraja se Franjo Glavinić, franjevac, propovjednik, književnik, latinist i povjesničar. Govor o Franji Glaviniću prisutan je u modernoj i suvremenoj hrvatskoj historiografiji od njezinih početaka u 19. stoljeću pa do danas. Svojim životom i djelatnošću Glavinić je svakako jedna od vodećih ličnosti hrvatskog kulturnog i vjerskog života prve polovice 17. stoljeća. Glavinić se svakako ubraja u red značajnijih hrvatskih djelatnika u vremenu katoličke obnove, osobito u njezinoj početnoj fazi. Njegova djela i danas su važan izvor proučavanja različitih društvenih i humanističkih znanosti, svakako u prvom redu za povijesne znanosti, zatim za povijest hrvatske književnosti, filologiju i semantiku, ali i za teologiju. Svoj neizostavni doprinos dao je i Hoško svojim radovima. Prvi takav rad objavljen je 1989. pod nazivom "Franjo Glavinić svjedok i istraživač povijesti", slijede zatim i drugi radovi: "Korespondencija trojice Frankopana s Franjom Glavinićem"³¹ i "Bogorodica u propovijedima Franje Glavinića".³² Hoškovom zaslugom 2014. godine izdani su hrvatski prijevodi Glavinićevih djela "Historia Tersattana" i "Origine della Provincia Bosna Croatia".³³ Oba ova djela vrijedni su historiografski izvori hrvatskog ranog baroka, odnosno djela koja utiru put modernoj hrvatskoj povijesnoj znanosti. Iako su sama daleko od suvremenih standarda pisanja povijesnih radova, ona su svakako odraz vremena u kojem su nastala. Bez obzira na to podaci koji se nalaze u njima nezaobilazni su u prvom redu za proučavanje franjevačke prošlosti u hrvatskim zemljama, kao i za proučavanje povijesti Crkve u Hrvata gdje su franjevci od svoga dolaska u 13. stoljeću imali važnu pastoralnu, prosvjetnu i kulturnu ulogu.

Hoško je autor i svojevršne tetralogije o franjevcima koji su obilježili kraj 18. i početak 19. stoljeća. Prva knjiga u ovome nizu posvećena je slavonskom franjevcu Marijanu Jaiću.³⁴ Pisanjem monografije ovom franjevcu Hoško započinje niz franjevaca koji su djelovali u vrijeme jozefinizma, čime ponovno u središte svoga interesa stavlja jozefinizam i jansenizam kao nezaobilazne teme svojih radova. Jaić koji je živio u prvoj polovici 19. stoljeća svojim se radom može ubrojiti među sudionike hrvatskog narodnog preporoda, dok je na razini svoje provincije nastojao težiti obnovi izvornog franjevačkog života narušenog jozefinističkim reformama iz 18. stoljeća. Ovom knjigom autor dokazuje kako je Jaićevo kulturno djelovanje nastalo u stvaralačkom krugu koji započinje u 17. stoljeću u Slavoniji i Podunavlju, a u 18. stoljeću razvijaju ga filozofske i teološke škole u Osijeku, Budimu, Vukovaru, Šarengradu, Iloku, Brodu na Savi itd. Osobit naglasak Hoško stavlja na jozefinizam i Jaićevo obnovno djelovanje unutar Provincije sv. Ivana Kapistrana, prihvaćajući teze suvremenih austrijskih povjesničara koji u jozefinizmu promatraju austrijski tip prosvjetiteljstva sa široki spektrom kulturnih i društvenih promjena. Na tragu obnove franjevaštva u kontinentalnoj Hrvatskoj uslijed posljedica jozefinizma nastalo je i monografsko djelo o Euzebiju Fermendžinu,³⁵ zaljubljeniku u franjevačku povijest i zagovornikom obnove franjevačkog života u 19. stoljeću prema smjernicama koje bi u duhu izvornog franjevačkog načina života trebala usmjeravati njihovu kulturnu i pastoralnu djelatnost za dobro Crkve. Slijedećom monografijom o Josipu Paviševiću Hoško se ponovno vraća u vrijeme 18. stoljeća i na tematiku jozefinizma,

³¹ Franjo Emanuel HOŠKO, Korespondencija trojice Frankopana s Franjom Glavinićem, u: *Riječki teološki časopis*, 10(2002.)2, 473-483.

³² Franjo Emanuel HOŠKO, Bogorodica u propovijedima Franje Glavinića (1652.), u: *Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja*, Zagreb 2004., 51-62.

³³ Franjo GLAVINIĆ, *Historia Tersattana (Povijest Trsata)/ Origine della Provincia Bosna Croatia (Postanak Provincije Bosne Hrvatske)*, Rijeka, 2014., s 13.

³⁴ Franjo Emanuel HOŠKO, *Marijan Jaić, obnovitelj među preporoditeljima*, Zagreb 1996.

³⁵ Franjo Emanuel HOŠKO, *Euzebije Fermendžin, crkveni upravnik i povjesnik*, Zagreb 1997.

što naznačuje i u naslovu same knjige.³⁶ Ova knjiga najveći je Hoškov doprinos poznavanju jozefinizma u hrvatskim krajevima, i slobodno se može reći kako ga je ona učinila eminentnim stručnjakom za tu problematiku. Pišući o slavonskom franjevcu Josipu Paviševiću Hoško stvara sliku jozefinističkih reformi prema modelu koji je u 18. stoljeću zacrtao vladar i Carski dvor. Pavišević je tijekom jedanaest godina svoje upravne službe u Provinciji sv. Ivana Kapistrana bio aktivan svjedok jozefinizma u Slavoniji i Podunavlju. Za vladanja Josipa II. pokazao je mudrost i razboritost u izboru postupaka koji njegovu provinciju neće dovesti u sukob s državom, ali će ujedno biti i prvi među višim crkvenim dostojanstvenici ma koji će nakon smrti Josipa II. zatražiti dokidanje jozefinističkih reformi. Hoško ovaj niz zaključuje knjigom o franjevcu Grgi Čevapoviću.³⁷ Ovaj hrvatski franjevac, pisac, povjesničar, pravnik i provincijal, do sad je bio zapažen i najpovoljnije valoriziran kao jedan od preteča ilirskog preporoda zbog svojih nastojanja usmjerenih pravopisno – jezičnom sjedinjenju hrvatskih zemalja u prvoj polovici 19. stoljeća. Knjiga Franje Emanuela Hoška ponajprije je usredotočena na osvjetljavanje uloge fra Grge Čevapovića kao književnika, kulturnog djelatnika i promicatelja obnove autentične franjevačke baštine u razdoblju kasnog jozefinizma. Na tragu svoga djelovanja u obnovi i promicanju autentičnih franjevačkih vrednota, što je razlog njegovih povijesnih istraživanja i nastanka njegovih pravnih spisa, Čevapović je realno proniknuo u stanje u Crkvi i društvu u vrijeme kasnog jozefinizma, te je u svojim nastojanjima da se jozefinističke uredbe stave izvan snage postao jedan od prvih osporavatelja ranog liberalizma koji se razvio upravo iz kasnog jozefinizma.

Uz spomenute franjevece svjedoke jozefinizma Hoško je u svojim radovima obradio i franjevačke biskupe Pavla Jančića de Tauris, Krizostoma Fogha i Pavla Budimira.³⁸ Zatim slijedi rad o franjevcu iz 18. stoljeća Emeriku Paviću³⁹, nakon toga o Marijanu Lanosoviću⁴⁰, također franjevcu iz 18. stoljeća, i Kaji Agjiću.⁴¹ Godine 2004. Hoško izdaje svoju knjigu posvećenu trsatskim franjevcima⁴² gdje u 43 poglavlja donosi imena onih trsatskih franjevaca koji su svojom osobnošću i djelom pružili veliki prilog Trsatskom svetištu, svojim provincijama, ali i ostavili veliki trag na crkvenom i kulturnom području našega naroda. Knjiga je svojevrsna povijest onih franjevaca koji su u prošlosti bili vizonari i nositelji promjena uvjetovanih crkvenim, kulturnim i društvenim zbivanjima. Veliki broj životopisa sadržanih u ovoj knjizi posvećen je franjevcima koji su živjeli i djelovali na Trsatu od 16. do 18. stoljeća.

³⁶ Franjo Emanuel HOŠKO, *Josip Pavišević, svjedok Jozefinizma u Slavoniji i Podunavlju*, Zagreb 2003.; Hoško je već 1983. napisao jedan znanstveni rad o Paviševiću: Franjo Emanuel HOŠKO, Pisma Josipa Paviševića Marijanu Lanosoviću, u: *Croatica christiana periodica*, 7(1983.)12, 48-65.; nakon toga uslijedio je drugi rad: Franjo Emanuel HOŠKO, Pisma Josipa Paviševića Blažu Tadijanoviću, u: *Croatica christiana periodica*, 8(1984.)14, 141-167.

³⁷ Franjo Emanuel HOŠKO, *Grga Čevapović, osporavatelj ranog liberalizma*, Zagreb 2011.

³⁸ Franjo Emanuel HOŠKO, Pavao Jančić de Tauris i Krizostom Fogh, u: *Kaj*, 12(1979.)4, 95-102.; Franjo Emanuel HOŠKO, Pićanski biskup Pavao Jančić de Tauris (1662.1667.), u: *Zapadnohrvatske povijesne teme*, Rijeka, 2009., 183-197.; Franjo Emanuel HOŠKO, Biskup Pavao Budimir (1667.-1670.), u: *Zapadnohrvatske povijesne teme*, Rijeka, 2009., 199-211.

³⁹ Franjo Emanuel HOŠKO, Fra Emarik Pavić (1716.-1780.), u: Emarik PAVIĆ, *Flos medicinae*, Split 1980., 17-22.; Franjo Emanuel HOŠKO, Emarik Pavić i idejni odmak od književnosti katoličke obnove u drugoj polovici 18. stoljeća, u: *Zavičajnik. Zbornik Stanislava Marijanovića*, Osijek, 2005., 165-187.; Franjo Emanuel HOŠKO, Fra Emerik Pavić (1716.-1780.9), u: *Zbornik o Emeriku Paviću*, Zagreb 2014., 11-13.; Franjo Emanuel HOŠKO, Pavićev povijesni spis "Ramus viridantis olivae", u: *Zbornik o Emeriku Paviću*, Zagreb 2014., 13-24.

⁴⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, Lanosović i filozofsko-teološke škole u Slavoniji i Podunavlju, u: *Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću*, Osijek 1985., 125-130.; Franjo Emanuel HOŠKO, Lanosovićev rukopis "Jus publicum ecclesiasticum" (1783.) i ključne postavke jozefinističkog crkvenog prava, u: *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Supplement*, br. 1., *Zbornik akademika Luje Margetića*, Rijeka, 2001., 425-439.

⁴¹ Franjo Emanuel HOŠKO, Agjićeva uloga u franjevačkoj Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, u: *Zbornik radova o Kaji Agjiću*, Vinkovci, 1996., 33-50.; Franjo Emanuel HOŠKO, Kajo Agjić i vukovarski odjel franjevačke bogoslovne škole, u: *Zbornik radova o Kaji Agjiću*, Vinkovci, 1996., 139-156.

⁴² Emanuel HOŠKO, *Trsatski franjevci*, Rijeka 2004.

Pišući o franjevačkim visokoškolskim ustanovama na području kontinentalne Hrvatske u 17 i 18. stoljeću, njihovom pastoralnom, znanstvenom i kulturnom doprinosu, autor se bavio i predavačima na tim školama. Ovime se nastavio baviti i u svojim katehetsko-pastoralnim radovima te je zatim izdao i niz radova i monografija o zaslužnim i znamenitim franjevcima kopnene Hrvatske od 16. do početka 19. stoljeća. Najveći dio tih biografskih radova, koji su plod Hoškovih znanstvenih istraživanja u domaćim i stranim arhivima, ušao je kao enciklopedijske jedinice u "Hrvatski franjevački biografski leksikon."⁴³ Hoško je u leksikonu, između velikog broja kontinentalnih franjevaca od srednjeg vijeka do početka 21. stoljeća, obradio i one franjevca koji su tijekom 16., 17. i 18. stoljeća dali svoj prilog izgradnji hrvatskog društva, napose na polju prosvjete i kulture u svim njezinim granama i bili nosioci ostvarivanja pastoralnog poslanja Crkve među Hrvatima. Leksikon tako donosi biografije istaknutih franjevaca iz vremena katoličke obnove i jozefinizma koji su se istaknuli u društvenom i javnom životu kao pisci i pjesnici, filozofi i teolozi, glazbenici i narodni prosvjetitelji, umjetnici, graditelji te pastoralni i karitativni radnici. Ovaj širok raspon autorovih priloga u Leksikonu plod je njegovog dugogodišnjeg bavljenja franjevačkom prošlošću na području kontinentalne Hrvatske, s osobitim naglaskom na razdoblje od 16. do 18. stoljeća. Hoškove biografije franjevaca iz 16., 17. i 18. stoljeća postaju na određeni način izvor za proučavanje filozofije i teologije skotističke skolastičke škole, oni su u isto vrijeme i prilog poznavanju književne, gramatičke, filološke, glazbene, povijesne i likovne djelatnosti kontinentalnih franjevaca. Uz to neizostavna su ishodišna točka za poznavanje prosvjetnog i socijalnog djelovanja kopnenih franjevaca u novom vijeku. Leksikon uz sve to presudan je odmak od mnogih dosadašnjih povijesnih prikaza pojedinih franjevaca jer je usredotočen na povijest samih ustanova, zbivanja i pojedinaca koji su ih obilježili.

4. OSTALI HOŠKOVI RADOVI IZ HRVATSKOG FRANJEVAČKOG NOVOVJEKOVLJA

Nizu Hoškovih radova koji se bave franjevačkom tematikom u razdoblju od 16. do 18. stoljeća, a donekle izlaze po svojoj tematici, iz ranije spomenutih tematskih cjelina kojima se autor bavio u svom višegodišnjem znanstvenom radu, uputno je spomenuti i one koji daju uvid u povijest kontinentalnih franjevaca u hrvatskom novovjekovlju. Iako je dobar dio tematike kojom se Hoško bavi u ovim radovima spomenut i obrađen u njegovim drugim radovima, ova djela nanovo iščitavaju povijest franjevaca u ovom iznimno plodnom razdoblju njihove djelatnosti na novi način. Uglavnom se radi o temama vezanim uz povijest franjevaca u zapadnoj Hrvatskoj.

Najveći dio svog redovničkog i pastoralnog rada Franjo Emanuel Hoško proveo je na Trsatu tako da je i dio tih radova posvećen upravo Trsatskom svetištu. Hoško je autor većeg broja knjiga o Trsatskom svetištu crkveno-povijesne tematike različite namjene, načina pisanja, a samim time i znanstvenog dometa. Knjige "Na vrhu Trsatskih stuba" i "Marijoljublje naših starih"⁴⁴ zbirke su povijesnih, odnosno povijesno-teoloških eseja. Dok su monografska djela "Marijin Trsat"⁴⁵ i "Svetište Majke Božje Trsatske" povijesni su vodiči svetišta Majke Božje na Trsatu, a knjižica "Marijin Trsat. Vodič kroz Svetište Majke Božje i franjevački samostan"⁴⁶ napisana je kao turistički vodič za posjetitelje Svetišta i samostana na Trsatu. Ovom monografskom nizu o Trsatskom svetištu treba pridodati i knjigu "Na vrhu trsatskih stuba".⁴⁷ Posrijedi je knjiga koja na popularan način prikazuje najznačajnije kulturno-povijesne sadržaje Trsatskog svetišta i franjevačkog samostana. Od značajnijih znanstvenih radova o Trsat-

⁴³ *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Franjo Emanuel Hoško, Pejo Čošković, Vicko Kapitanović (ur.), Zagreb 2010.

⁴⁴ Franjo Emanuel HOŠKO, *Marijoljublje naših starih*, Rijeka 1992.

⁴⁵ Franjo Emanuel HOŠKO, Sedam stoljeća Trsatskog svetišta, u: *Marijin Trsat*, Rijeka 1991., 25-52.

⁴⁶ Franjo Emanuel HOŠKO-Marijan BRADANOVIĆ, *Marijin Trsat. Vodič kroz Svetište Majke Božje i franjevački samostan*, Rijeka 2002.

⁴⁷ Emanuel HOŠKO, *Na vrhu trsatskih stuba*, Rijeka 1991.; Drugo prošireno izdanje izašlo je u Rijeci 2007. godine.

skom svetištu u razdoblju potridentske obnove ističe se rad "Barokna historiografija o Trsatskom svetištu"⁴⁸ gdje Hoško piše o djelima nastalim nakon druge polovice 15. stoljeća, s osobitim naglaskom na onima nastalim u baroku, a koja progovaraju o tradiciji prijenosa Marijine nazaretske kućice na Trsat 1291. godine. Istom tematikom, iako u suženom obliku, bavi se u članku "Kašićeva Istoria Loretana u svjetlu loretske i trsatske historiografije." Riječ je o radu koji Kašićevo djelo promatra u duhu katoličke barokne pobožnosti hrvatskog puka prema Majci Božjoj u njezinim svetištimu u Loretu i na Trsatu. Vrijedan prinos povijesti Trsatskog samostana Hoško je dao u radu o franjevačkoj knjižnici na Trsatu⁴⁹ ovdje je uglavnom predstavio vrjedniju knjižnu građu mahom ih 16., 17. i 18. stoljeća. Ovom nizu radova o Trsatu pridodajemo i članak "Splet predaje i povijesti na Trsatu"⁵⁰ te tekst "Ranarnici i ljekarnici u franjevačkom samostanu uza Svetište Gospe Trsatske".⁵¹ Po raznim publikacijama namijenjenim široj publici može se naći veći broj radova posvećenih povijesti Trsatskog svetišta i franjevačkog samostana. Veliki doprinos Franje Emanuela Hoška povijesti Trsatskog svetišta nalazi se u činjenici što je on prvi povjesničar koji historiografski i znanstveno progovara o predaji o prijenosu Marijine nazaretske kućice na Trsat. Pritom on nudi znanstveno utemeljena i prihvatljiva rješenja koja u ovoj predaji nalaze i elemente povijesnosti koje autor stručno analizira i prezentira, dajući time historiografski okvir za tumačenje ove predaje vezane uz najstarije hrvatsko marijansko svetište.

Od franjevačkih tema koje su vezane uz zapadnu Hrvatsku iz pera Franje Emanuela Hoška izašao je vrijedan prikaz širenja franjevaca na području Krbavske biskupije u kasnom srednjem vijeku i ranom novom vijeku.⁵² U radu Hoško detaljno i pregledno prikazuje širenje franjevaca na području kasnosrednjovjekovne Like i Krbave pod patronatom Frankopana, ali i suton i propadanje franjevaštva na tome prostoru u osvit novoga vijeka.

* * *

Ovaj sumarni pregled kroz znanstveni rad Franje Emanuela Hoška o njegovom historiografskom prinosu povijesti kontinentalnih franjevaca od 16. do 18. stoljeća pokazuje kako je njegovo znanstveno djelo odraz povjesničara modernog shvaćanja i modernog historiografskog pristupa povijesti. Svi ovi radovi predstavljaju ga kao istraživača koji dobro vlada metodologijom znanstvenog rada te da se radi o znanstveniku koji nadilazi povijesne klišeje i stereotipe i pristupa povijesnoj tematici krajnje profesionalno. Glavnina Hoškovih radova tematski je vezana uz povijest hrvatskih franjevaca u novom vijeku. Razdoblje od 16. do 18. stoljeća, i jednim djelom prve polovice 19. stoljeća, u središtu je autorovog znanstvenog promišljanja i istraživanja. Franjevačke teme iz vremena katoličke obnove i jozefinizma sa svim njegovim posljedicama na franjevački život i apostolat, predstavile su Hoška znanstvenoj javnosti i osigurale mu mjesto u hrvatskoj historiografiji kao ozbiljnog i sustavnog povjesničara koji svakom problemu kojim se bavi pristupa krajnje znanstveno i utemeljeno. Njegov pristup arhivskoj građi i detaljno proučavanje iste unijelo je u hrvatsku franjevačku i crkvenu historiografiju novi, suvremeni pogled na spomenutu problematiku i na isti način prezentiralo je javnosti. Brojne i opsežne bilješke u njegovim radovi svjedočanstvo su znanstvene sustavnosti i historiografskog promišljanja nad obrađenom temom. Svakako se može reći kako su obilježja Hoškoveg znanstvenog rada visoki stupanj znanstvenosti, vjerodostojnosti, sustavnosti i jezične pravilnosti kojom predstavlja povijesnu građu.

Hoškovi radovi, razasuti po brojnim znanstvenim časopisima, ali i onima popularne namjene, kao i njegova monografska djela, pokazuju kako je najveći dio svoga radnog i znanstvenog vijeka bio usmje-

⁴⁸ Franjo Emanuel HOŠKO, Barokna historiografija o Trsatskom svetištu, u: *Dometi*, 24(1991.)1-3, 51-58.

⁴⁹ Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevačka knjižnica na Trsatu, u: *Sveti Vid*, 3(1998.), 219-231.

⁵⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, Splet predaje i povijesti na Trsatu, u: Radmila MATEJČIĆ, *Crkva gospe Trsatske i franjevački samostan*, Rijeka 1991., VII-XI.

⁵¹ Franjo Emanuel HOŠKO, Ranarnici i ljekarnici u franjevačkom samostanu uza Svetište Gospe Trsatske, u: *Acta facultatis medicinae fluminensis*, 17(1992.)3-4, 159-166.

⁵² Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevci u Krbavskoj biskupiji, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Mile Bogović (ur.), Rijeka-Zagreb 1988., 83-94.

ren na povijest kontinentalnih franjevaca u novom vijeku. Bilo je to vrijeme velikog franjevačkog uzleta koji se odrazio u njihovom svestranom i plodnom djelovanju na svima poljima, ali i vrijeme sutona u vrijeme jozefinizma. Obrađujući franjevački prinos školstvu, znanosti i hrvatskom društvu u spomenutom razdoblju, autor je pokazao zavidno poznavanje procesa i ideološke pozadine pojedinih povijesnih događaja, ali je ujedno ukazao kako je upravo zahvaljujući hrvatskom redovništvu, u ovom slučaju franjevcima, Hrvatska u 17. i 18. stoljeću, nakon nestanka osmanlijske opasnosti, ponovno bila uvedena u zapadnoeuropski kulturni krug. Hoško to jasno i precizno prikazuje na primjeru franjevaca koji su procese i dostignuća zapadnoeuropskog novovjekovlja uspješno inkorporirali u hrvatski društveno-povijesni ambijent 17. i 18. stoljeća. Jozefinizam koji je učinio kraj ovom procesu od samih je početaka bio u središtu autorovih istraživanja čime se Hoško unutar hrvatske historiografije predstavio kao dobar poznavalac jozefinizma sa svom njegovom ideološkom pozadinom i posljedicama na razvoj franjevaštva na hrvatskom kontinentu, Crkve u Hrvata i općenito na društveni i kulturni život hrvatskih zemalja krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Stoga radovi Franje Emanuela Hoška mogu biti znanstvenicima pouzdana građa i usmjerenje u novim istraživanjima hrvatske povijesti u razdoblju od 16. do 18. stoljeća.

SUMMARY

The history of the continental Franciscan orders in the new age received its historiographic validation in the works of Franjo Emanuel Hoško. His many years of dedication to studying the history of the Franciscans on the Croatian mainland, with a special focus on the period from the 16th to 18th century created a comprehensive overview of the Franciscan pastoral, cultural, scientific and social activities in that period. With the beginning his research of the history of higher education, which is tied to the emergence of cultural circles around those schools and the creation of philosophical and theological determinants based on Scotism, this led to the establishment of a form of pluralism in the area in the 17th and 18th centuries. Through the activities of the communities of the orders, in this case the Franciscan order, during this period after a century of Ottoman wars, Croatia was again brought into the spiritual and intellectual trends of the European West. Hoško's interest was primarily directed at the scientific evaluation of the Franciscan contribution to the Croatian sacral and national history in these centuries. His work was based on the study of three historical movements that marked the work of the Franciscans in continental Croatia during the new age – the Catholic revival, Baroque, and Josephinism. Hoško became an essential reference source for these issues and the leading expert for Josephinism and its consequences in Croatia.